

ดัชนีความพอใจของเกษตรกร ปี 2565
ภายใต้แผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์

สิงหาคม 2565

ดัชนีความผาสูกของเกษตรกร ปี 2565
ภายใต้แผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
สิงหาคม 2565

บทสรุปผู้บริหาร

ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร ปี 2565

ตามแผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2565-2570

แผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2565 – 2570 ในมาตรการที่ 4 พัฒนาและส่งเสริมอาชีพภาคเกษตร ตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย ข้อที่ 4) ดัชนีความผาสุกของเกษตรกรเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 86.00 ในปี 2570 ซึ่งในการจัดทำดัชนีความผาสุก สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8 เป็นหน่วยงานจัดเก็บข้อมูลและจัดทำ โดยยึดตามวิธีการจัดทำดัชนีความผาสุกของประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต ศึกษาผลการพัฒนาการเกษตร และสร้างดัชนีวัดความผาสุกของเกษตรกร พร้อมทั้งเสนอแนวทางการพัฒนาการเกษตรและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ

ผลการศึกษาปรากฏว่า ดัชนีความผาสุกของเกษตรกรโดยวัดจากการพัฒนา 5 ด้าน ซึ่งมีองค์ประกอบ 16 ตัวชี้วัด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สุขอนามัย การศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม พบว่า ในปี 2565 เกษตรกรมีความผาสุกในระดับร้อยละ 86.50 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดี

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ผลการพัฒนาไม่สมดุล เนื่องจากค่าดัชนีด้านสุขอนามัย และด้านสังคม อยู่ในระดับดีมาก ส่วนค่าดัชนีด้านเศรษฐกิจ และด้านการศึกษา อยู่ในระดับดี และด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับต้องปรับปรุง เมื่อพิจารณาองค์ประกอบตัวชี้วัดต่างๆ พบว่า มีตัวชี้วัดที่อยู่ในเกณฑ์ต้องปรับปรุงคือ ตัวชี้วัดการฟื้นฟูทรัพยากรดิน และต้องเร่งแก้ไข 3 ตัวชี้วัด คือ สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรม และสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของโครงการฯ โดยมีรายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้

(1) **ด้านเศรษฐกิจ** ค่าดัชนีอยู่ในระดับร้อยละ 84.12 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดี ตัวชี้วัดที่มีค่าดัชนีด้านเศรษฐกิจมากที่สุด คือ การมีงานทำของแรงงานเกษตรกร รองลงมา คือ การมีสิทธิในที่ดินทำกิน และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก ส่วนรายได้ครัวเรือนเกษตรกร และเงินออมของครัวเรือนเกษตรกร อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องเร่งแก้ไข

(2) **ด้านสุขอนามัย** ค่าดัชนีอยู่ในระดับร้อยละ 100.00 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดีมาก ครัวเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพมาตรฐาน และมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ

(3) **ด้านการศึกษา** ค่าดัชนีอยู่ในระดับ 80.85 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดี ตัวชี้วัดที่มีค่าดัชนีสูงอยู่ในระดับดีมาก คือ สมาชิกครัวเรือนได้รับการศึกษา ส่วนตัวชี้วัดเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรม อยู่ในระดับที่ต้องเร่งแก้ไข ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรให้ทั่วถึง และเกษตรกรสามารถเข้ารับความรู้ได้ทุกคน

(4) **ด้านสังคม** ค่าดัชนีอยู่ในระดับร้อยละ 96.15 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดีมาก โดยมีตัวชี้วัดที่จัดอยู่ในระดับการพัฒนาดีมาก ประกอบด้วย คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือน เกษตรกรมีความภูมิใจต่อความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตร และครัวเรือนมีความอบอุ่น ส่วนการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร อยู่ในการพัฒนาระดับดี

(5) **ด้านสิ่งแวดล้อม** ค่าดัชนีอยู่ในระดับร้อยละ 60.69 จัดอยู่ในระดับต้องปรับปรุง โดยดัชนีด้านการฟื้นฟูทรัพยากรดิน อยู่ในระดับต้องปรับปรุง และสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของโครงการฯ อยู่ในระดับต้องเร่งแก้ไข

4.2 ข้อเสนอแนะ

1) ควรส่งเสริมอาชีพ ทั้งอาชีพหลัก อาชีพเสริม และการทำการเกษตรแบบผสมผสานให้แก่เกษตรกรเพื่อเป็นแหล่งอาหาร เพิ่มรายได้ ลดปัญหาหนี้สิน สามารถทำการเกษตรได้อย่างยั่งยืน

2) ส่งเสริมความรู้ให้ครัวเรือนเกษตรกร ทั้งด้านเทคโนโลยีและทักษะในการประกอบอาชีพ รวมทั้งการสนับสนุนให้แรงงานทุกคนในครัวเรือนเกษตรกรมีโอกาสได้รับการฝึกอบรมมากขึ้น เพื่อให้ครัวเรือนเกษตรกรสามารถนำความรู้ใหม่ๆ ไปประยุกต์ใช้ประโยชน์และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับฟาร์มของตนเองได้

3) สนับสนุนการปลูกป่า ฟื้นฟูป่า การจัดการป่าชุมชน และการป้องกันรักษาป่า เพื่อเพิ่มสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ สร้างความสมดุลในระบบนิเวศ

4) สนับสนุนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดินเพิ่มขึ้น การสร้างองค์ความรู้และเผยแพร่เทคโนโลยีในการฟื้นฟูบำรุงดิน การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นการใช้สารอินทรีย์ เพื่อลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร การปรับปรุงดินให้มีความเหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตร

คำนำ

แผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2565-2570 มีตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย ในมาตรการที่ 4 พัฒนาและส่งเสริมอาชีพภาคเกษตร ข้อ 4 คือ ดัชนีความผาสุกของเกษตรกรเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 86 เมื่อสิ้นปี 2570 ซึ่งในการจัดทำดัชนีความผาสุกของเกษตรกร สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8 เป็นหน่วยงานจัดเก็บข้อมูลและจัดทำโดยยึดตามวิธีการจัดทำดัชนีความผาสุกของประเทศ มีวัตถุประสงค์เพื่อจัดทำตัวชี้วัดคุณภาพชีวิต ศึกษาผลการพัฒนาการเกษตร และสร้างดัชนีวัดความผาสุกของเกษตรกร พร้อมทั้งเสนอแนวทางพัฒนาการเกษตรและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8 จังหวัดสุราษฎร์ธานี หวังว่าเอกสารฉบับนี้จะเป็นประโยชน์ต่อส่วนราชการ เพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการเปรียบเทียบผลการพัฒนา ประกอบการพิจารณาหาแนวทางในการพัฒนาอาชีพและส่งเสริมรายได้ให้กับครัวเรือนเกษตรกรที่มีพื้นที่อยู่ในเขตโครงการพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ต่อไป ในการศึกษาครั้งนี้ได้รับความร่วมมือจากส่วนราชการที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเกษตรกรที่เป็นตัวอย่างกรณีศึกษาเป็นอย่างดี จึงขอขอบคุณไว้ ณ โอกาสนี้

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8
สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร
กระทรวงเกษตรและสหกรณ์
สิงหาคม 2565

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมา	1
1.2 วัตถุประสงค์	1
1.3 ขอบเขตการศึกษา	1
1.4 วิธีการศึกษา	2
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	3
บทที่ 2 แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา	4
2.1 การตรวจเอกสาร	4
2.2 ความหมายและองค์ประกอบของความอยู่เย็นเป็นสุข	6
2.3 ความหมายและองค์ประกอบของความผาสุกของเกษตรกร	8
บทที่ 3 ผลการศึกษา	12
3.1 ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร	12
3.2 ตัวชี้วัดความผาสุกของเกษตรกร	12
บทที่ 4 สรุปและข้อเสนอแนะ	15
4.1 สรุป	15
4.2 ข้อเสนอแนะ	16
ภาคผนวก	17
1. เกณฑ์การคำนวณดัชนีความผาสุกของเกษตรกร	18

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1	ดัชนีความพอใจของเกษตรกรปี 2565

สารบัญญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	องค์ประกอบความอยู่เย็นเป็นสุข	7

บทที่ 1 บทนำ

1.1 ความเป็นมา

แผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2565 - 2570 มีวิสัยทัศน์ คือ “พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังเป็นแหล่งอาหารปลอดภัย อุดมสมบูรณ์ มีระบบนิเวศ สิ่งแวดล้อมสมดุล สังคมมีความผาสุกอย่างพอเพียง ยั่งยืน” มีพันธกิจในการอนุรักษ์ พื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมกับภูมิสังคม บริหารจัดการน้ำเชิงลุ่มน้ำเพื่อเพิ่มความมั่นคงด้านน้ำ และเพิ่มผลิตภาพของน้ำทั้งระบบ ตลอดจนฟื้นฟูคุณภาพน้ำ เพื่อประสิทธิภาพการบริหารจัดการทรัพยากรดิน โดยส่งเสริมและพัฒนาองค์ความรู้ การปรับปรุงดินให้เหมาะสมกับลักษณะการใช้ประโยชน์ พัฒนาและส่งเสริมอาชีพของประชาชนในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอย่างเป็นระบบครบวงจรเพื่อให้เกิดความมั่นคง ชับเคลื่อนการบริหารดำเนินงานแบบองค์รวมอย่างบูรณาการให้เกิดเอกภาพและมีประสิทธิภาพ เสริมสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนและสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน และขยายผลองค์ความรู้ตามแนวพระราชดำริ พัฒนาต่อยอดต้นแบบความสำเร็จ และเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ มีเป้าประสงค์เพื่อให้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมได้รับการฟื้นฟูให้มีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มมากขึ้น ความผาสุกของประชาชนเพิ่มขึ้น ประชาชนมีอาชีพที่มั่นคง และมีรายได้ของครัวเรือนที่เพิ่มขึ้น โดยดำเนินการในพื้นที่จังหวัดนครศรีธรรมราช 10 อำเภอ จังหวัดพัทลุง 2 อำเภอ และจังหวัดสงขลา 1 อำเภอ พื้นที่รวม 2.29 ล้านไร่

ทั้งนี้ ในมาตราที่ 4 พัฒนาและส่งเสริมอาชีพภาคเกษตร ของแผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ในตัวชี้วัดและค่าเป้าหมาย ข้อที่ 4) ดัชนีความผาสุกของเกษตรกรเพิ่มขึ้น เป็นร้อยละ 86.00 ในปี 2570ซึ่งในการจัดทำ ดัชนีความผาสุก สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8 เป็นหน่วยงานจัดเก็บข้อมูลและจัดทำโดยยึดตามวิธีการจัดทำดัชนีความผาสุกของประเทศ สอดคล้องกับสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่ได้ปรับเปลี่ยนกระบวนการพัฒนาโดยเน้นพัฒนาคนให้มีความสุขและมีคุณภาพชีวิตที่ดี พร้อมทั้งปรับเปลี่ยนวิธีการพัฒนาแบบแยกส่วนมาเป็นบูรณาการแบบองค์รวม และได้กำหนดวิสัยทัศน์การพัฒนาประเทศที่มุ่งสู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) โดยยึดหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งได้พัฒนาดัชนีความอยู่เย็นเป็นสุขของคนในสังคมไทยขึ้น เพื่อวัดผลการพัฒนาและนำไปปรับทิศทางการพัฒนาประเทศ

ดังนั้น สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8 (สศท.8) จึงได้จัดทำดัชนีความผาสุกของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ สำหรับวัดระดับการพัฒนาการเกษตรและคุณภาพชีวิตของเกษตรกร

1.2 วัตถุประสงค์

- 1) เพื่อศึกษาผลการพัฒนาการเกษตรและสร้างดัชนีวัดความผาสุกของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง
- 2) เพื่อเสนอแนวทางพัฒนาการเกษตรและคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง

1.3 ขอบเขตการศึกษา

- 1) จัดทำตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง โดยมีเป้าหมายจัดเก็บจากเกษตรกรตัวอย่างจำนวน 310 ราย
- 2) ศึกษาวิเคราะห์คุณภาพชีวิตเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ ในช่วงแผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2565 - 2570

1.4 วิธีการศึกษา (โดยยึดตามวิธีการจัดทำดัชนีความผาสุกของประเทศ)

1) รวบรวมข้อมูล จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากน้ำปี 2564/2565 ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8 กรมพัฒนาที่ดิน และข้อมูลจากกรมป่าไม้ กระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2) การคัดเลือกตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของเกษตรกร มุ่งในการวัดระดับการพัฒนาที่สร้างความผาสุกให้แก่คนในภาคเกษตร และเป็นประโยชน์ต่อการวางแผนของหน่วยงานภาครัฐ สามารถวิเคราะห์ผลการพัฒนาการเกษตรของประเทศได้อย่างถูกต้อง และหน่วยงานปฏิบัติสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดทำแผนงาน/โครงการต่างๆ เพื่อมุ่งสู่เป้าหมายในการสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่เกษตรกร เกณฑ์การคัดเลือกตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของเกษตรกร มีดังนี้

- (1) มีความเกี่ยวข้อง หรือเป็นเหตุเป็นผลในการสร้างคุณภาพชีวิตให้แก่เกษตรกร
- (2) สรุปรวมในระดับประเทศ
- (3) วัดค่าได้ในเชิงปริมาณ และมีข้อมูลสนับสนุน
- (4) เข้าใจได้ง่าย และเป็นประโยชน์ต่อหน่วยงานภาครัฐในการวางแผน และปฏิบัติ

3) การคำนวณดัชนีความผาสุกของเกษตรกร โดยการรวมดัชนีย่อยเป็นดัชนีรวมของแต่ละด้าน จะประยุกต์จากสูตรของ UNDP ที่ใช้คำนวณหาดัชนีความยากจนของคน (Human Poverty Index: HPI) และการวิเคราะห์ความสัมพันธ์การพัฒนาคุณภาพชีวิต ควบคู่กับการพัฒนาเศรษฐกิจเพื่อให้การพัฒนามีคุณภาพของ อมาตยา เช่น นักเศรษฐศาสตร์ ชาวอินเดีย ซึ่งได้รับรางวัลโนเบล สาขาเศรษฐศาสตร์ในปี 2541 เกี่ยวกับ ทฤษฎีพัฒนามนุษย์ให้มีความสุข

สูตรที่ใช้ในการคำนวณ ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร ได้แก่

$$GDH = \left(\frac{ECON^3 + HT^3 + ED^3 + SC^3 + EN^3}{\text{จำนวนดัชนีย่อยที่ศึกษา}} \right)^{1/3}$$

ในที่นี้	GDH	=	ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร
	ECON	=	ดัชนีด้านเศรษฐกิจ
	HT	=	ดัชนีด้านสุขอนามัย
	ED	=	ดัชนีด้านการศึกษา
	SC	=	ดัชนีด้านสังคม
	EN	=	ดัชนีด้านสิ่งแวดล้อม

ในการศึกษากำหนดให้ ค่าดัชนีแต่ละตัวมีน้ำหนักเท่ากัน และเนื่องจากดัชนีที่ใช้ในการศึกษามี 5 ด้าน แต่ละด้านประกอบด้วยตัวชี้วัดที่มีหน่วยแตกต่างกัน จึงต้องคำนวณดัชนีความผาสุกแต่ละด้าน และนำไปรวมเป็นดัชนีความผาสุกของเกษตรกร โดยมีลำดับขั้นตอน ดังนี้

(1) การวัดผลสำเร็จการพัฒนา โดยทั่วไปและที่นิยมใช้ จะดูจากผลงานที่ทำได้ เทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ หรือเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน และคำนวณออกมาเป็นค่าร้อยละ ถ้าผลการพัฒนามีค่าเข้าใกล้ 100 แสดงว่า การพัฒนามีความสำเร็จมากขึ้น

(2) คำนวณหาดัชนีในแต่ละด้าน เช่น ด้านเศรษฐกิจ มีตัวชี้วัดทั้งหมด 6 ตัว ก็จะนำดัชนีความสำเร็จของตัวชี้วัดแต่ละตัวมายกกำลัง 3 แล้วนำมาบวกกัน จากนั้นจึงหารด้วยจำนวนตัวชี้วัดทั้งหมดคือ 6 และถอด root 3 จะได้ดัชนีด้านเศรษฐกิจ สำหรับการคำนวณหาดัชนีด้านอื่นๆ ก็สามารถคำนวณได้โดยวิธีการเดียวกัน

(3) เมื่อคำนวณดัชนีครบทุกด้านแล้ว จะคำนวณหาดัชนีความผาสุกของเกษตรกร โดยใช้สูตร เช่นเดียวกับการคำนวณหาดัชนีในแต่ละด้าน โดยดัชนีที่ใช้ในการศึกษาคือ 5 ด้าน

(4) เมื่อได้ดัชนีคุณภาพชีวิตของเกษตรกรแล้ว จะแบ่งช่วงระดับคุณภาพชีวิต ออกเป็น 5 ระดับ โดยมีความหมายแต่ละระดับ ดังนี้

ระดับ	ระดับคุณภาพชีวิต	ความหมาย
ระดับ 5	90 – 100	ดีมาก
ระดับ 4	80 – 89.99	ดี
ระดับ 3	70 – 79.99	ปานกลาง
ระดับ 2	60 – 69.99	ต้องปรับปรุง
ระดับ 1	น้อยกว่า 60	ต้องเร่งแก้ไข

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1) ได้ฐานข้อมูลตัวชี้วัดคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังฯ เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์การจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2) ได้รูปแบบการวิเคราะห์และวัดคุณภาพชีวิตของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในช่วงแผนพัฒนาพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ พ.ศ. 2565-2570

3) ได้แนวทางการพัฒนาและมาตรการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

บทที่ 2 แนวคิดที่ใช้ในการศึกษา

2.1 การตรวจเอกสาร

2.1.1 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดความหมาย “ความอยู่ดีมีสุข” ภายใต้อกรอบแนวคิดของแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 8 และ 9

ความอยู่ดีมีสุข หมายถึง การมีสุขภาพอนามัยที่ดีทั้งร่างกายและจิตใจ มีความรู้ มีงานทำที่ทั่วถึง มีรายได้พอเพียงต่อการดำรงชีพ มีครอบครัวที่อบอุ่น มีคน อยู่ในสภาพแวดล้อมที่ดีและอยู่ภายใต้ระบบบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ

ความอยู่ดีมีสุขตามความหมายข้างต้นครอบคลุมทุกมิติของการดำรงชีวิตที่เชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม และสามารถจำแนกองค์ประกอบได้เป็น 7 ด้าน คือ ด้านสุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิตการทำงาน รายได้และการกระจายรายได้ ชีวิตครอบครัว สภาพแวดล้อม และการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ ซึ่งทุกองค์ประกอบจะต้องดำเนินการพัฒนาไปพร้อมๆ กัน เพื่อให้เกิดผลต่อความอยู่ดีมีสุขของคนได้อย่างแท้จริง

สุขภาพอนามัย หมายถึง ภาวะที่ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บอันเกิดจากการสร้างสุขภาพที่สมบูรณ์ ทั้งร่างกาย จิตใจ อารมณ์ และสติปัญญา รวมถึงการมีภาวะโภชนาการที่ดี การรู้จักป้องกันดูแลสุขภาพที่ดีของตนเองและสามารถเข้าถึงบริการสาธารณสุข ซึ่งจะทำให้คนมีอายุยืนยาว สามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ

ความรู้ เป็นปัจจัยสำคัญที่สุดในการยกระดับความอยู่ดีมีสุขของคนไทย เพราะความรู้ ช่วยเสริมสร้างศักยภาพของคนให้มีทักษะความสามารถในการปรับตัวได้อย่างรู้เท่าทันในสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างโอกาสและพัฒนาสติปัญญาให้สามารถคิดเป็น ทำเป็น เรียนรู้ที่จะพึ่งตนเองและใช้ประสบการณ์ ศักยภาพ และทักษะของตนให้เป็นประโยชน์ในการปฏิบัติภารกิจในสังคมได้อย่างเต็มประสิทธิภาพ

ชีวิตการทำงาน เป็นปัจจัยกำหนดความอยู่ดีมีสุขของคน การทำงานจะเป็นที่มาของรายได้และอำนาจซื้อ ซึ่งจะนำไปสู่การสร้างความสำเร็จและคุณภาพที่ดีขึ้น การมีงานทำที่ดี มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน มีรายได้อย่างต่อเนื่อง ย่อมส่งผลให้คนเราสามารถดูแลความเป็นอยู่ของตนเองและครอบครัวให้อยู่ดีมีสุขได้

รายได้และการกระจายรายได้ ความอยู่ดีมีสุข คือ การเสริมสร้างการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่เอื้อประโยชน์ต่อประชาชนให้มีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น มีอำนาจซื้อเพียงพอต่อการดำรงชีวิตที่ได้มาตรฐาน หลุดพ้นจากปัญหาความยากจนและมีการกระจายรายได้ในกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมอย่างเท่าเทียมกันอันจะนำไปสู่การพัฒนาที่ยั่งยืนอย่างแท้จริง

ชีวิตครอบครัว ครอบครัวเป็นสถาบันพื้นฐานทางสังคมที่มีความสำคัญยิ่งต่อคนในการดำรงชีวิต ความสัมพันธ์ในครอบครัวถือเป็นประเด็นสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อความอยู่ดีมีสุข ครอบครัวอยู่ดีมีสุข คือ ครอบครัวที่มีความรัก ความอบอุ่น อบอุ่น ห่วงหาหน้าหนึ่งของครอบครัว มีสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน ลดปัจจัยเสี่ยงของครอบครัว สามารถพึ่งตนเองได้ และมีการเกื้อกูลสังคมอย่างมีคุณธรรม

สภาพแวดล้อมในการดำรงชีวิต มีความสำคัญต่อความอยู่ดีมีสุข สภาพแวดล้อมที่ดีย่อมส่งผลต่อสุขภาพร่างกายและจิตใจที่ดี เอื้อต่อการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตในสังคม การมีสภาพแวดล้อมที่ดีหมายความว่ามีความรวมถึงการมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง การได้รับบริการสาธารณสุขไปโรคที่พอเพียง และมีความปลอดภัย

ในชีวิตและทรัพย์สิน ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเกื้อกูลคุณภาพการดำรงชีวิตให้เกิดการสนับสนุนความอยู่ดีมีสุขของคน

การบริหารจัดการที่ดีของรัฐ ความอยู่ดีมีสุขของประชาชนส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ มีการดูแลคนในสังคมให้มีสิทธิและเสรีภาพในการดำรงชีวิต มีส่วนร่วมในการพัฒนาและตรวจสอบภาครัฐ ได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันตามกฎหมาย และรัฐกับประชาชนมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกันนำไปสู่สังคมที่คนอยู่ดีมีสุขตลอดไป

2.1.2 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้พัฒนาดัชนีความอยู่ดีมีสุขขึ้นซึ่งเป็นดัชนีรวมขององค์ประกอบ 7 ด้าน เพื่อใช้ประเมินผลการพัฒนาความอยู่ดีมีสุขทั้งในภาพรวมและผลแต่ละด้าน ให้สามารถระบุขนาดการเปลี่ยนแปลงได้อย่างชัดเจนเป็นรูปธรรม โดยในปี 2545 เป็นระยะเริ่มแรกของการพัฒนาดัชนี จึงได้คัดเลือกเฉพาะองค์ประกอบที่มีผลการพัฒนาดัชนีที่ชัดเจน และได้ทดสอบความถูกต้องเหมาะสมแล้ว จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ สุขภาพอนามัย ความรู้ ชีวิต การทำงาน รายได้ การกระจายรายได้ และสภาพแวดล้อม สำหรับปี 2546 ได้เพิ่มเติมอีก 2 องค์ประกอบ คือ ด้านชีวิตครอบครัวและการบริหารจัดการที่ดีของภาครัฐ เพื่อความสมบูรณ์ครบถ้วนทั้ง 7 องค์ประกอบที่ครอบคลุมทุกมิติของการดำรงชีวิต และได้ใช้ในการติดตามประเมินผลปี 2546 และปี 2547

2.1.3 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ได้จัดทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 10 มุ่งสู่ สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกัน (Green and Happiness Society) โดยมีพันธกิจของการพัฒนาประเทศ 4 ประการ คือ

(1) พัฒนาคูณภาพคนให้มีคุณธรรมนำความรอบรู้อย่างเท่าทัน มีสุขภาพที่ดี อยู่ในครอบครัวที่อบอุ่น ชุมชนที่เข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ มีความมั่นคงในการดำรงชีวิตอย่างมีศักดิ์ศรี

(2) เสริมสร้างเศรษฐกิจให้มีคุณภาพ เสถียรภาพและเป็นธรรม มุ่งปรับโครงสร้างเศรษฐกิจของประเทศบนฐานความรู้และจุดแข็งของความเป็นไทยให้สามารถแข่งขันได้

(3) ดำรงความหลากหลายทางชีวภาพและสร้างความมั่นคงของฐานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สร้างความสมดุลระหว่างการอนุรักษ์และการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน เป็นธรรมและมีการสร้างสรรค์คุณค่า

(4) พัฒนาระบบบริหารจัดการประเทศให้เกิดธรรมาภิบาลภายใต้ระบอบประชาธิปไตย โดยมุ่งสร้างกลไกที่เอื้อต่อการกระจายผลประโยชน์จากการพัฒนาสู่ทุกภาคส่วนอย่างเป็นธรรม

2.1.4 สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติร่วมกับสถาบันสิ่งแวดล้อมไทย ได้พัฒนาดัชนีชี้วัดการพัฒนาที่ยั่งยืนของประเทศไทย โดยมีกรอบแนวคิดจาก “ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งให้ความสำคัญกับการพัฒนาที่มีดุลยภาพทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม

2.1.5 ศูนย์ภูวนานศึกษา ได้นำเสนอบทความทางวิชาการ เกี่ยวกับความสุขมวลรวมประชาชาติ (GNH) ซึ่งได้ให้ความสำคัญของการวัดความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจและทางวัตถุเช่นเดียวกับ GNP แต่เน้นคุณค่าด้านสังคม อารมณ์และจิตวิญญาณ ความเคารพต่อสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งการมีธรรมาภิบาลเป็นพื้นฐานในการวางนโยบายและกำหนดเป้าหมาย GNH ถือได้ว่าเป็น “เศรษฐกิจแบบผสม” และเป็นการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่เหมาะสมกับสภาพสังคมและการดำเนินชีวิตของประชาชนในประเทศ และเห็นว่า ถึงแม้ว่าความสุขจะเป็นสิ่งที่วัดได้ยาก แต่เราสามารถวัดเงื่อนไขหรือสภาพต่างๆ ที่ทำให้คนเรามีความสุขได้ โดยเราต้องกำหนดประเภทของความสุขที่เราจะวัดโดย GNH ให้ได้เสียก่อน GDP และ GNH มีความสำคัญด้วยกันทั้งคู่และต้องพึ่งพาอาศัยซึ่งกัน และไม่ควรมุ่งเน้นที่จะใช้ GDP ในการวัดระดับความ

เจริญเติบโตทางเศรษฐกิจโดยไม่คำนึงถึงความเจริญทางจิตใจ ในขณะที่เดียวกัน GNH ก็ไม่อาจสัมฤทธิ์ผลได้โดยปราศจากความเจริญรุ่งเรืองทางวัตถุเช่นกัน

2.1.6 King Jigme Singye Wangchuck กษัตริย์ภูฏานได้ริเริ่มแนวคิดใหม่ในการวัดความอยู่ดีมีสุขที่แท้จริง และกลายเป็นผู้นำในการเผยแพร่แนวคิดเรื่อง “ความสุขมวลรวมประชาชาติ” (Gross National Happiness: GNH) โดย GNH เป็นการวัดการพัฒนาประเทศที่ไม่ได้เน้นตัวเลขการเติบโตทางเศรษฐกิจ แต่เน้น “ความสุข” ที่แท้จริงของคน เนื่องจากการพัฒนาเศรษฐกิจมิได้เป็นปัจจัยเดียวและปัจจัยสำคัญที่สุดของความสุข หากแต่การมุ่งพัฒนาเศรษฐกิจทำให้เกิดผลเสียหลายอย่าง มากมาย ทั้งความไม่เป็นธรรมทางสังคม การสูญเสียความสมดุลทางธรรมชาติ และมลภาวะแวดล้อมเป็นพิษ

แนวคิดเรื่องความสุขมวลรวมประชาชาติหรือ GNH ยึดหลักว่าการพัฒนาสังคมมนุษย์ ที่แท้จริงเกิดจากการพัฒนาทางด้านวัตถุและจิตใจควบคู่และส่งเสริมซึ่งกันและกัน GNH ในบริบทของภูฏานจึงเป็นรูปแบบการพัฒนาที่มุ่งเน้นการสร้างสภาพแวดล้อมที่ประชากรทุกคนมีโอกาสพบความสุขได้อย่างเท่าเทียมกัน โดยมีหลักการสำคัญ 4 ประการ คือ (1) การพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืน (sustainable economic development) (2) การอนุรักษ์และส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรม (cultural conservation) (3) การรักษาสีงแวดล้อมทางธรรมชาติ (nature preservation) และ (4) การมีธรรมาภิบาล (good governance)

2.1.7 อมาตยา เซน นักเศรษฐศาสตร์ชาวอินเดีย ได้รับรางวัลโนเบล สาขาเศรษฐศาสตร์ พ.ศ. 2541 ผลงานวิจัยที่เป็นที่ยอมรับได้แก่ เศรษฐศาสตร์สวัสดิการ เศรษฐศาสตร์การพัฒนา ทฤษฎีความอดอยากและความยากจน โดยได้เสนอให้เปลี่ยนตัวชี้วัดการพัฒนาจาก “รายได้” มาเป็น “ความสามารถ” ของคนที่จะเลือกทำในสิ่งที่ตัวเองเห็นว่ามีคุณค่า ผลงานมีความโดดเด่นและสามารถนำมาประยุกต์ปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือและพัฒนาสังคมได้จริง เน้นการเสนอกระบวนการทางสังคม คือการแสดงความเห็นในเวทีสาธารณะเพื่อปรับแนวคิดและการสร้างกติกาขึ้นมา ลักษณะสำคัญ 3 ประการของการใช้เหตุผลสาธารณะ คือ (1) การใช้เหตุผล การเคารพต่อสังคม และการมีขันติธรรมต่อทัศนคติและวิถีชีวิตที่แตกต่างกัน (2) การเรียกร้องให้มีการพิจารณาอย่างกว้างในประเด็นที่เป็นปัญหาส่วนรวม (3) การส่งเสริมให้เกิดพันธกิจทางการเมือง และการมีส่วนร่วมของประชาชนในการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อเปลี่ยนแปลงสังคม สนับสนุนนโยบายการศึกษา สาธารณะสุขขั้นมูลฐาน การปฏิรูปที่ดิน การให้สินเชื่อรายย่อย การคุ้มครอง ชนกลุ่มน้อยและการส่งเสริมสิทธิมนุษยชน

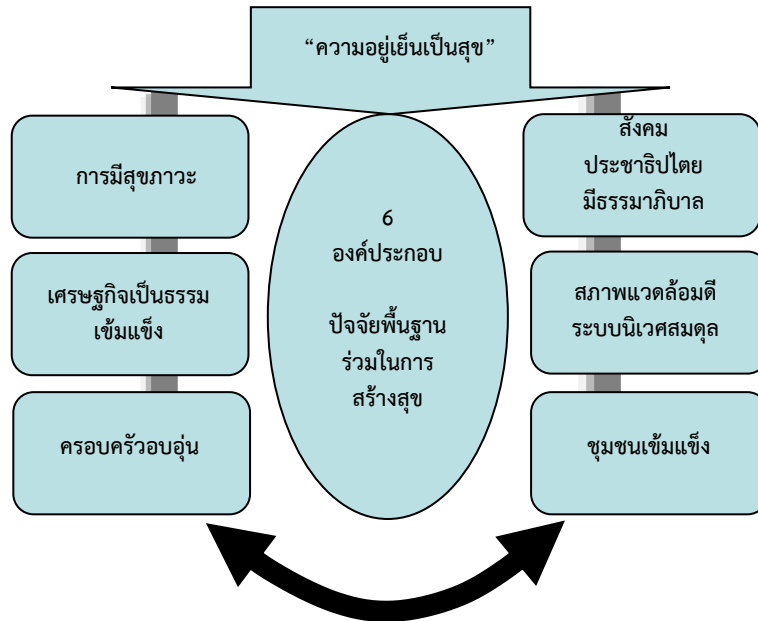
2.2 ความหมายและองค์ประกอบของความอยู่เย็นเป็นสุข

2.2.1 การกำหนดความหมาย “ความอยู่เย็นเป็นสุข”

การกำหนดความหมาย “ความอยู่เย็นเป็นสุข” ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ “ความอยู่เย็นเป็นสุข” หมายถึง “สถานะที่คนมีคุณภาพชีวิตที่ดี ดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพทั้งจิต กาย ปัญญา ที่เชื่อมโยงกับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อมอย่างเป็นองค์รวมและสัมพันธ์กัน ได้ถูกต้องดีงาม นำไปสู่การอยู่ร่วมกันอย่างสันติระหว่างคนกับคน และระหว่างคนกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ความอยู่เย็นเป็นสุขมีความหมายครอบคลุมมิติของวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยที่บูรณาการเชื่อมโยงกันจนเกิดภาวะแห่งความสุข ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกต่อประโยชน์ส่วนรวม คิดและทำอย่างถูกต้องและมีเหตุผล รวมทั้งมีความสามารถในการประกอบสัมมาชีพ ที่นำมาซึ่งรายได้ที่พอเพียงกับการจัดหาปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ และความมั่นคงของตนเองและครอบครัว อยู่ในชุมชนที่เข้มแข็ง สภาพแวดล้อมที่ดี มีความปลอดภัย มีระบบนิเวศที่สมดุลเอื้อต่อการดำรงชีวิต

2.2.2 องค์ประกอบ “ความอยู่เย็นเป็นสุข”

ปัจจัยพื้นฐานในการสร้างความสุขของมนุษย์ มี 6 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) การมีสุขภาพ (2) เศรษฐกิจที่เป็นธรรมและเข้มแข็ง (3) ครอบครัวอบอุ่น (4) ชุมชนเข้มแข็ง (5) การมีสภาพแวดล้อมดี (6) การมีสังคมประชาธิปไตย ซึ่งสามารถแจกแจงความหมายพร้อมองค์ประกอบย่อย เพื่อนำไปสู่การกำหนดประเด็นการพัฒนาและตัวชี้วัดได้ดังนี้ (ภาพที่ 2.1)

ภาพที่ 2.1 องค์ประกอบความอยู่เย็นเป็นสุข

1) การมีสุขภาพ คนที่อยู่เย็นเป็นสุข เป็นคนที่มีร่างกายแข็งแรงไม่เจ็บป่วย มีอายุยืนยาว มีสุขภาพจิตใจที่ดี ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม “คิดเป็นทำเป็น” มีความเป็นเหตุผล มีทักษะในการใช้ชีวิตอย่างมีคุณค่า อยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข สร้างสรรค์ประโยชน์แก่ตนเอง ครอบครัวและสังคมได้อย่างเต็มศักยภาพ

2) เศรษฐกิจเป็นธรรมและเข้มแข็ง การมีรายได้ที่เพียงพอเกิดจากการมีสัมมาชีพหรือ การมีงานทำที่ดี มีความมั่นคงและปลอดภัยในการทำงาน มีรายได้ที่เป็นธรรม ต่อเนื่อง และต้องอยู่ภายใต้ การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ เสถียรภาพ และมีการกระจายรายได้ในกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเป็นธรรม

3) ครอบครัวอบอุ่น หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกมีความมุ่งมั่นในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย มีความรัก ความผูกพันต่อกัน สามารถปฏิบัติบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม มีการอบรมเลี้ยงดูสมาชิกวัยเยาว์ให้เติบโตอย่างมีคุณภาพในวิถีชีวิตของความเป็นไทย เลี้ยงดูผู้สูงอายุให้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีความสุข และรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน เพื่อให้สามารถดำรงความเป็นครอบครัวได้อย่างมีคุณภาพที่ยั่งยืน

4) ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการ พัฒนาและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเองอย่างมีประสิทธิภาพและมีการบริหารจัดการที่ดี ประชาชนและองค์กรในชุมชนสามารถร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลและอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รวมทั้งมีภาคีการพัฒนาที่มีบทบาทเกื้อหนุนกันภายในชุมชน มีการสื่อสารและกระบวนการเรียนรู้ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สามารถธำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนเอกลักษณ์ความเป็นไทย

5) สภาพแวดล้อมดี มีระบบนิเวศที่สมดุล สภาพแวดล้อมมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีที่อยู่อาศัยที่มั่นคงและการมีบริการสาธารณสุขที่พอเพียง ตลอดจนมีทรัพยากร ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ เพื่อสร้างสมดุลให้กับระบบนิเวศ และคุณภาพชีวิตที่ดี

6) สังคมประชาธิปไตยที่มีธรรมาภิบาล คนมีศักดิ์ศรี มีสิทธิเสรีภาพการยอมรับและเคารพ ในศักดิ์ศรีความเป็นคนที่เท่าเทียมกันตามระบอบประชาธิปไตย ประพฤติ ปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ของตนเอง และเคารพในสิทธิและหน้าที่ของคนอื่น มีระเบียบวินัย มีระบบการบริหารจัดการประเทศเพื่อให้เกิด ความโปร่งใส คุ่มค่าและกระจายผลประโยชน์มีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน ร่วมกันบริหารจัดการที่ยึดหลัก ธรรมาภิบาล บริหารจัดการประเทศ เพื่อให้เกิดความโปร่งใส คุ่มค่า และกระจายผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และสังคมอย่างเป็นธรรม

2.3 ความหมายและองค์ประกอบของความผาสุกของเกษตรกร

2.3.1 ความหมายและองค์ประกอบ

1) การกำหนดความหมาย “ความผาสุก”

“ความผาสุก” มีความหมายครอบคลุมมิติของวิถีการดำรงชีวิตของคนไทยที่บูรณาการ เชื่อมโยงกันจนเกิดภาวะแห่งความสุข ยึดมั่นในคุณธรรมจริยธรรม มีจิตสำนึกต่อประโยชน์ส่วนรวม คิดและทำ อย่างถูกต้องและมีเหตุผล รวมทั้งมีความสามารถในการประกอบสัมมาชีพ ที่นำมาซึ่งรายได้ที่พอเพียงกับ การจัดหาปัจจัยสำหรับการดำรงชีวิตที่มีคุณภาพ และความมั่นคงของตนเองและครอบครัวอยู่ในชุมชน ที่เข้มแข็ง สภาพแวดล้อมที่ดี มีระบบนิเวศที่สมดุลเอื้อต่อการดำรงชีวิต

2) องค์ประกอบ “ความผาสุก”

ปัจจัยพื้นฐานในการสร้างความสุขของมนุษย์ มี 5 องค์ประกอบ ได้แก่ (1) ด้านเศรษฐกิจ (2) ด้านสุขอนามัย (3) ด้านการศึกษา (4) ด้านสังคม และ (5) ด้านสิ่งแวดล้อม ความหมายในแต่ละด้านมีดังนี้

2.1) ด้านเศรษฐกิจ คนจะมีความสุขเมื่ออยู่ในประเทศที่มีระบบเศรษฐกิจที่เป็นธรรมและ เข้มแข็ง คนในประเทศมีรายได้ที่เพียงพอซึ่งเกิดจากการมีสัมมาชีพหรือการมีงานทำที่ดี มีความมั่นคงและ ปลอดภัยในการทำงาน ภายใต้การเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจที่มีคุณภาพ เสถียรภาพ และมีการกระจายรายได้ ในกลุ่มต่างๆ ในสังคมอย่างเป็นธรรม

2.2) ด้านสุขอนามัย คนที่มีความผาสุก เป็นคนที่มีร่างกายแข็งแรงไม่เจ็บป่วย มีอายุยืนยาว มีสุขภาพจิตที่ดี มีพลานามัยที่สมบูรณ์ มีทักษะในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ มีความเป็นเหตุผล รวมทั้ง การมีที่อยู่อาศัยที่มั่นคง

2.3) ด้านการศึกษา การศึกษาทำให้คนมีความรู้ มีสติ ปัญญา มีเหตุผล มีคุณธรรม และ วัฒนธรรม มีทักษะในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้รวมทั้งสามารถอบรมเลี้ยงดูสมาชิกในครอบครัวให้เติบโต อย่างมีคุณภาพ

2.4) ด้านสังคม ความอบอุ่นในครัวเรือน และความภาคภูมิใจในอาชีพจะทำให้คนมีความสุข ครอบครัวยุบอุ่น หมายถึง ครอบครัวที่สมาชิกมีความมุ่งมั่นในการดำเนินชีวิตร่วมกันอย่างมีจุดหมาย มีความรัก ความผูกพันต่อกันสามารถปฏิบัติบทบาทหน้าที่ได้อย่างเหมาะสม คนในครอบครัวสามารถเลี้ยงดู ผู้สูงอายุได้อย่างมีความสุข และรักษาสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกันเพื่อให้สามารถดำรงความเป็นครอบครัวได้อย่างมี คุณภาพที่ยั่งยืน รวมทั้ง ชุมชนเข้มแข็ง คือ ชุมชนที่สามารถบริหารจัดการ พัฒนาและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตนเอง อย่างมีเหตุผลและมีการบริหารจัดการที่ดี ประชาชนและองค์กรในชุมชนสามารถร่วมมือ ช่วยเหลือเกื้อกูลและ อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข รวมทั้งมีภาคีการพัฒนาที่มีบทบาทเกี่ยวพันกันภายในชุมชน มีการสื่อสารและ

กระบวนการเรียนรู้ในชุมชนอย่างต่อเนื่อง สามารถดำรงไว้ซึ่งคุณค่าของประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชนท้องถิ่น ตลอดจนเอกลักษณ์ความเป็นไทย

2.5) ด้านสิ่งแวดล้อม หมายถึง การมีระบบนิเวศที่สมดุลมีทรัพยากร ธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์เพื่อสร้างสมดุลให้กับระบบนิเวศ และคุณภาพชีวิตที่ดี

3) ความหมายตัวชี้วัดความผาสุกของเกษตรกร

ดัชนีความผาสุกของเกษตรกรที่จัดทำขึ้นวัดจากองค์ประกอบหลัก 5 ด้าน 16 ตัวชี้วัด ดังนี้

(1) ด้านเศรษฐกิจประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด ประกอบด้วย

(1.1) รายได้ครัวเรือนเกษตรกร ในที่นี้หมายถึง รายได้เงินสดสุทธิทางการเกษตร ลบด้วยรายจ่ายเงินสดเกษตรกร แล้วนำผลที่ได้มารวมกับ รายได้เงินสดนอกการเกษตร จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8 (รายได้ครัวเรือนเกษตรกร = รายได้เงินสดเกษตรกร - รายจ่ายเงินสดเกษตรกร + รายได้นอกการเกษตร)

(1.2) การมีสิทธิในที่ดินทำกิน ในที่นี้ หมายถึง เอกสารสิทธิที่พิจารณาจาก โฉนด ใบจอง (นส.2) นส.3/นส.3ก สค.1 น.ค.3 ส.ท.ก. สปก.4-01 และเอกสารสิทธิอื่นๆ ที่แสดงว่าเกษตรกรเป็นเจ้าของที่ดินรวมทั้งได้รับการจัดสรรและได้ทำพิธี การมีที่ดินทำกินเป็นของตนเองย่อมแสดงถึงความมั่นคงในการถือครองที่ดิน มีแรงจูงใจในการสร้างผลผลิตและมีโอกาสเข้าถึงแหล่งทุน ทำให้สามารถยกระดับรายได้ให้สูงขึ้น

(1.3) การมีงานทำของแรงงานเกษตรกร แรงงานเกษตรกรคือ ผู้ที่มีอายุตั้งแต่ 15 - 65 ปี จำนวนผู้มีงานทำของแรงงานภาคเกษตรต่อจำนวนแรงงานภาคการเกษตรทั้งหมด คูณด้วย 100 การมีงานทำย่อมทำให้เกษตรกรมีความมั่นคงด้านรายได้ สามารถพึ่งตนเอง จากการสำรวจภาวะการมีงานทำของแรงงานภาคเกษตร

(1.4) รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร คือ ค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็นของเกษตรกร เช่น การบริโภคเครื่องดื่มแอลกอฮอล์และยาสูบ จากผลการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8

(1.5) การออมของครัวเรือนเกษตรกร หมายถึง เงินสดคงเหลือก่อนการชำระหนี้ของเกษตรกร เงินสดคงเหลือคือ รายได้ ลบด้วย รายจ่าย จากผลการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8

(1.6) สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร คิดจากหนี้สินครัวเรือนเกษตรกรหารด้วย ทรัพย์สินครัวเรือนเกษตรกร คูณด้วย 100 หนี้สิน คือ หนี้สินรวมของครัวเรือนเกษตรกร ทรัพย์สิน คือ ทรัพย์สินคงที่ และทรัพย์สินหมุนเวียนครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหน่วยการผลิตที่จำเป็นต้องมีการลงทุน ดังนั้น สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือน ควรมีสัดส่วนลดลงจึงจะทำให้ความผาสุกของเกษตรกรสูงขึ้น

(2) ด้านสุขอนามัยประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัดดังนี้

สุขอนามัย ได้แก่ การบำรุง ป้องกัน ส่งเสริมและดำรงไว้ซึ่งสภาพแห่ง ความสมบูรณ์ของร่างกายและจิตใจ เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตและอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นสุข ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ

(2.1) ครัวเรือนได้กินอาหารมีคุณภาพได้มาตรฐาน

ครัวเรือนได้กินอาหารมีคุณภาพได้มาตรฐาน คือ ครัวเรือนได้ปฏิบัติเกี่ยวกับการกินอาหารที่มีคุณภาพและได้มาตรฐานครบทั้ง 4 ด้าน คือ (1) การกินอาหารบรรลุสำเร็จ ต้องมีเครื่องหมาย อย. (2) เนื้อสัตว์ ต้องทำให้สุกด้วยความร้อน (3) ผัก ต้องปลอดสารพิษ หรือได้ทำการแช่ด้วยน้ำผสมต่างทับทิมหรือน้ำยาล้างผักแล้วล้างด้วยน้ำสะอาดหลายๆครั้ง (4) การล้างมือก่อนรับประทานอาหารและใช้ช้อนจากรายงานการสำรวจความจำเป็นพื้นฐานของครัวเรือน (จปฐ) และจากการสำรวจความผาสุกของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8

(2.2) ครั้วเรือ่นมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ

ครั้วเรือ่นมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ คือ ครั้วเรือ่นที่มีการจัดบริเวณบ้านและภายในบ้านตามดัชนีการสุขาภิบาลขั้นพื้นฐาน โดยมีที่ประกอบอาหาร มีที่เก็บน้ำสะอาด ไม่มีแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์/แมลงนำโรค มีอุปกรณ์กำจัดขยะมูลฝอย สภาพในบ้านสะอาด ไม่มีแหล่งน้ำเสียซึ่งมีส่วนถูกสุขลักษณะเป็นระเบียบ จากข้อมูล จปฐ. จำนวนครั้วเรือ่นที่ทำอาชีพเกษตรมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ และจากการสำรวจความผาสุกของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8

(3) ด้านการศึกษาประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด

การศึกษา คือ วิธีการที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ อาจเรียนรู้ด้วยตัวเองหรือจากผู้อื่นสอน การศึกษามีทั้งในระบบและนอกระบบ การศึกษาทำให้คนมีความรู้ มีสติ ปัญญา มีเหตุผลมีคุณธรรม และวัฒนธรรม มีทักษะในการประกอบอาชีพ พึ่งตนเองได้ และมีความรู้ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังรวมถึงการได้ฝึกอบรมด้านอาชีพต่างๆ เพื่อให้เกิดความรู้และทักษะที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพไม่ว่าจะเป็นการช่วยทำงานในครั้วเรือ่นหรือไปทำงานนอกครั้วเรือ่นตัวชี้วัดที่สำคัญ มีดังนี้

(3.1) สมาชิกครั้วเรือ่นเกษตรได้รับการศึกษาตามภาคบังคับและสูงกว่าภาคบังคับ

สมาชิกครั้วเรือ่นเกษตรได้รับการศึกษาตามภาคบังคับและสูงกว่าภาคบังคับ หมายถึง สมาชิกในครั้วเรือ่นเกษตรที่ได้รับการศึกษาตามภาคบังคับ และได้รับการศึกษาต่อในระดับมัธยมศึกษา อาชีวศึกษา และอุดมศึกษา จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมครั้วเรือ่นและแรงงานเกษตรสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8

(3.2) ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรม

ร้อยละของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรมต่อจำนวนแรงงานเกษตร คิดจากสัดส่วนของเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรมต่อแรงงานเกษตรทั้งหมด จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจสังคมของครั้วเรือ่นเกษตร ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8

(4) ด้านสังคมประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด

เป้าหมายการพัฒนาคุณภาพคน ให้คนไทยทุกคนได้รับการพัฒนาทั้งทางร่างกาย จิตใจ ความรู้ ความสามารถ ทักษะการประกอบอาชีพและมีความมั่นคงในการดำรงชีวิต ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย เพื่อเสริมสร้างศักยภาพให้กับตนเองที่จะนำไปสู่ความเข้มแข็งของครอบครัว ชุมชนและสังคมไทย ตัวชี้วัดที่สำคัญ ได้แก่

(4.1) ความภูมิใจของเกษตรกร

ความภูมิใจของเกษตรกร หมายถึง คนในครั้วเรือ่นเกษตรมีความภูมิใจและพอใจในการเป็นเกษตรกรมีความสุขและประสบความสำเร็จกับการประกอบอาชีพและได้รับการยอมรับจากสังคม จากการสำรวจความพอใจและความภาคภูมิใจของเกษตรกร ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8

(4.2) ครั้วเรือ่นมีความอบอุ่น

ครั้วเรือ่นมีความอบอุ่น หมายถึง การที่สมาชิกในครอบครัวได้อยู่ร่วมกันด้วยความรัก ความผูกพันต่อกัน ทำให้สามารถดำรงความเป็นครอบครัว สมาชิกมีสภาพจิตใจที่ดีมีความมั่นคงทางอารมณ์สามารถเผชิญปัญหาต่างๆ ในสังคมได้อย่างเข้มแข็ง ครั้วเรือ่นเกษตรจะมีความสุขเมื่อมีโอกาสอยู่พร้อมหน้ากันระหว่างพ่อ แม่ ลูก หรือญาติพี่น้องที่อาศัยประจำในครั้วเรือ่น ได้ทำกิจกรรมร่วมกันอย่างน้อย 6 ครั้งต่อปี หรือในกรณีที่ไม่สามารถอยู่พร้อมหน้ากันได้ จะต้องมีการติดต่อสื่อสารกัน เช่น โทรศัพท์ จดหมาย อีเมลล์ เป็นต้น จากข้อมูล จปฐ. และการสำรวจ ของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8

(4.3) การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร

การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร หมายถึง คริวเรือนมีคนเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่มและหรือสถาบันเกษตรกรที่ตั้งขึ้น ในหมู่บ้าน ตำบล ซึ่งจะทำให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการพัฒนาและตัดสินใจ มีจิตสำนึกและร่วมกันรักษาสิทธิของตนเอง เพื่อประโยชน์ของตนเอง ชุมชน หรือท้องถิ่น ซึ่งกลุ่มของเกษตรกรที่สำคัญในหมู่บ้านและตำบล ได้แก่ กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่ม ๘.ก.ส. กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร วิสาหกิจชุมชน และสถาบันเกษตรกรต่าง ๆ จากการสำรวจของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8

(4.4) คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่

คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่ หมายถึง คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่ในชีวิตความเป็นอยู่ ด้านอาหารการกิน เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม และได้รับการดูแลเมื่อยามเจ็บไข้ได้ป่วย การเอาใจใส่ด้านสภาพจิตใจจากคนในครัวเรือน จากข้อมูล จปฐ. (เฉพาะครัวเรือนเกษตร) คนสูงอายุได้รับการดูแล

(5) ด้านสิ่งแวดล้อมประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด

ประเทศไทยตั้งอยู่ในเขตภูมิประเทศและสภาพทางภูมิศาสตร์ที่เหมาะสม ทำให้อุดมสมบูรณ์ไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติ มีความหลากหลายทางชีวภาพสูง ปัจจุบันความสามารถของระบบนิเวศและชีวภาพของโลกที่จะรองรับกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์อ่อนแอลง เพราะมุ่งใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ทำให้ส่งผลกระทบต่อความสมดุลของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สำหรับการศึกษาด้านความผาสุกของเกษตรกรมีตัวชี้วัดที่สำคัญ ดังนี้

(5.1) สัดส่วนของพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ

นักวิชาการป่าไม้กำหนดไว้ว่าพื้นที่ ป่าไม้ควรมีไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ทั้งประเทศจึงจะสามารถรักษาความสมดุลของระบบนิเวศได้ ที่ผ่านมา พื้นที่ป่าไม้ของประเทศได้ถูกทำลายไปมากจากการทำไม้และนำที่ดินไปใช้ประโยชน์ทางเศรษฐกิจ

(5.2) ร้อยละของพื้นที่ที่ได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดินของเกษตรกร

ร้อยละของพื้นที่ที่ได้รับการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดินของเกษตรกร หมายถึง พื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมและถ่ายทอดเทคโนโลยีการปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นการใช้สารอินทรีย์เพื่อลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร รวมทั้งการปรับปรุงบำรุงดินให้มีความเหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตร เพราะทรัพยากรดินและการจัดการทรัพยากรดินมีผลต่อสิ่งแวดล้อมในด้านความอุดมสมบูรณ์และคุณสมบัติทางเคมี การฟื้นฟูดินที่ขาดความอุดมสมบูรณ์ ได้แก่ ดินเปรี้ยว ดินเค็ม ดินขาดอินทรีย์วัตถุ ดินถูกชะล้างพังทลายจะทำให้สามารถนำที่ดินไปใช้ประโยชน์ทางการเกษตรได้เพิ่มขึ้น

บทที่ 3 ผลการศึกษา

3.1 ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร

จากการศึกษาวิเคราะห์ดัชนีความผาสุกของเกษตรกรในพื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยการสร้างดัชนีวัดการพัฒนาความผาสุกของเกษตรกร ประกอบด้วยสาระสำคัญ 5 ด้าน ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สุขอนามัย การศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม โดยมีองค์ประกอบตัวชี้วัด 16 ตัว ผลการศึกษาพบว่า ในปี 2565 เกษตรกรมีค่าดัชนีความผาสุก เท่ากับร้อยละ 86.50 ซึ่งจัดอยู่ในการพัฒนาระดับดี เมื่อพิจารณาสาระสำคัญแต่ละด้าน พบว่า ค่าดัชนีด้านสุขอนามัย และด้านสังคม อยู่ในระดับดีมาก ดัชนีด้านเศรษฐกิจ และดัชนีด้านการศึกษา อยู่ในระดับดี ส่วนดัชนีด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับต้องปรับปรุง และเมื่อพิจารณาในรายละเอียด พบว่า องค์ประกอบตัวชี้วัดที่อยู่ในเกณฑ์ต้องปรับปรุง คือการฟื้นฟูทรัพยากรดิน องค์ประกอบตัวชี้วัดที่อยู่ในเกณฑ์ต้องเร่งแก้ไข คือ สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรม และสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของโครงการฯ

3.2 ตัวชี้วัดความผาสุกของเกษตรกร

3.2.1 ด้านเศรษฐกิจ

ด้านเศรษฐกิจ ประกอบด้วย 6 ตัวชี้วัด พบว่า ค่าดัชนีด้านเศรษฐกิจ เท่ากับร้อยละ 84.12 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดี ตัวชี้วัดที่มีค่าดัชนีมากที่สุด เท่ากับร้อยละ 100.00 จัดอยู่ในระดับการพัฒนาระดับดีมาก คือ การมีงานทำของแรงงานเกษตร รองลงมา คือ การมีสิทธิในที่ดินทำกิน ร้อยละ 98.60 จัดอยู่ในระดับการพัฒนาระดับดีมาก รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร (เครื่องดื่มมีแอลกอฮอล์ และยาสูบ) ร้อยละ 91.35 จัดอยู่ในระดับการพัฒนาระดับดีมาก และรายได้ครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 71.52 จัดอยู่ในระดับการพัฒนาระดับปานกลาง เงินออมของครัวเรือนเกษตรกร ร้อยละ 71.12 จัดอยู่ในระดับการพัฒนาระดับปานกลาง และสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สิน ร้อยละ 50.00 จัดอยู่ในระดับการพัฒนาที่ต้องเร่งแก้ไข

3.2.2 ด้านสุขอนามัย

ด้านสุขอนามัย ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด พบว่า ดัชนีด้านสุขอนามัย เท่ากับร้อยละ 100.00 โดยครัวเรือนได้กินอาหารมีคุณภาพได้มาตรฐาน และการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ ค่าดัชนี เท่ากับ ร้อยละ 100.00 จัดอยู่ในระดับการพัฒนาระดับดีมาก ทั้ง 2 ตัวชี้วัด

3.2.3 ด้านการศึกษา

ด้านการศึกษา ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด พบว่า ค่าดัชนีด้านการศึกษา เท่ากับร้อยละ 80.85 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดี ตัวชี้วัดที่มีค่าดัชนีมากที่สุด คือ สมาชิกครัวเรือนเกษตรกรได้รับการศึกษา ร้อยละ 98.58 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดีมาก ส่วนค่าดัชนีจำนวนเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรม ร้อยละ 46.23 อยู่ในระดับที่ต้องเร่งแก้ไข

3.2.4 ด้านสังคม

ด้านสังคม ประกอบด้วย 4 ตัวชี้วัด พบว่า ค่าดัชนีด้านสังคม ร้อยละ 96.15 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดีมาก และเมื่อพิจารณาตัวชี้วัดที่มีค่าดัชนีมากที่สุด ร้อยละ 100.00 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดีมาก คือ คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือน รองลงมา คือ มีความภูมิใจต่อความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตร ร้อยละ 99.79 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดีมาก ครัวเรือนมีความอบอุ่น ร้อยละ 97.35 จัดอยู่ในการ

พัฒนาระดับดีมาก และการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร ร้อยละ 86.13 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดี ตามลำดับ

3.2.5 ด้านสิ่งแวดล้อม

ด้านสิ่งแวดล้อม ประกอบด้วย 2 ตัวชี้วัด พบว่า ค่าดัชนีด้านสิ่งแวดล้อมในภาคเกษตร ร้อยละ 60.69 ในภาพรวมจัดอยู่ในระดับที่ต้องปรับปรุง โดยค่าดัชนีการฟื้นฟูทรัพยากรดิน ร้อยละ 68.54 อยู่ในการพัฒนาระดับที่ต้องปรับปรุง ส่วนสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของโครงการฯ ร้อยละ 50.00 อยู่ในระดับต้องเร่งแก้ไข

ตารางที่ 3.1 ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร ปี 2565

ตัวชี้วัด	ร้อยละของดัชนี	ระดับการพัฒนา
ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร	86.50	ดี
ด้านเศรษฐกิจ	84.12	ดี
1. รายได้ครัวเรือนเกษตรกร	71.52	ปานกลาง
2. การมีสิทธิในที่ดินทำกิน	98.60	ดีมาก
3. การมีงานทำของแรงงานเกษตรกร	100.00	ดีมาก
4. รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร (เครื่องคืม+ยาสูบ)	91.35	ดีมาก
5. เงินออมของครัวเรือนเกษตรกร	71.12	ปานกลาง
6. สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร	50.00	ต้องเร่งแก้ไข
ด้านสุขอนามัย	100.00	ดีมาก
7. ครัวเรือนได้กินอาหารมีคุณภาพได้มาตรฐาน	100.00	ดีมาก
8. ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ	100.00	ดีมาก
ด้านการศึกษา	80.85	ดี
9. สมาชิกครัวเรือนได้รับการศึกษา	98.58	ดีมาก
10. จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยี และฝึกอบรม	46.23	ต้องเร่งแก้ไข
ด้านสังคม	96.15	ดีมาก
11. เกษตรกรที่มีความภูมิใจต่อความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตร	99.79	ดีมาก
12. ครัวเรือนมีความอบอุ่น	97.35	ดีมาก
13. คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือน	100.00	ดีมาก
14. การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร	86.13	ดี

ตารางที่ 3.1 ดัชนีความผาสุกของเกษตรกร ปี 2565 (ต่อ)

ตัวชี้วัด	ร้อยละของดัชนี	ระดับการพัฒนา
ด้านสิ่งแวดล้อม	60.69	ต้องปรับปรุง
15. สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของโครงการฯ	50.00	ต้องเร่งแก้ไข
16. การฟื้นฟูทรัพยากรดิน	68.54	ต้องปรับปรุง

ที่มา : จากการคำนวณ

หมายเหตุ : ดัชนีความผาสุกอยู่ระหว่างร้อยละ 90.00 – 100.00 คือ การพัฒนาระดับดีมาก
 ดัชนีความผาสุกอยู่ระหว่างร้อยละ 80.00 – 89.99 คือ การพัฒนาระดับดี
 ดัชนีความผาสุกอยู่ระหว่างร้อยละ 70.00 – 79.99 คือ การพัฒนาระดับปานกลาง
 ดัชนีความผาสุกอยู่ระหว่างร้อยละ 60.00 – 69.99 คือ การพัฒนาต้องปรับปรุง
 ดัชนีความผาสุกน้อยกว่าร้อยละ 60.00 คือ การพัฒนาต้องเร่งแก้ไข

บทที่ 4 สรุปและข้อเสนอแนะ

4.1 สรุป

การวิเคราะห์ผลการพัฒนาการเกษตรและความผาสุกของเกษตรกร โดยวัดจากดัชนีความผาสุกของเกษตรกร โดยใช้ข้อมูลปี 2565 จากการสำรวจภาวะเศรษฐกิจและสังคมของครัวเรือนเกษตรกรของสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตรที่ 8 ขึ้นตอนในการศึกษาได้นำข้อมูลดังกล่าว มาสร้างเป็นดัชนีความผาสุกของเกษตรกร และวิเคราะห์เปรียบเทียบระดับการพัฒนามากเป็น 5 ระดับ คือ ระดับการพัฒนาดีมาก ดี ปานกลาง ต้องปรับปรุง และต้องเร่งแก้ไข ตามค่าดัชนีที่คำนวณ

จากผลการศึกษาดัชนีความผาสุกของเกษตรกรโดยวัดจากการพัฒนา 5 ด้าน ซึ่งมีองค์ประกอบ 16 ตัวชี้วัด ได้แก่ ด้านเศรษฐกิจ สุขอนามัย การศึกษา สังคม และสิ่งแวดล้อม พบว่าในปี 2565 เกษตรกรมีความผาสุกในระดับ 86.50 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดี

เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า ผลการพัฒนาไม่สมดุล เนื่องจากค่าดัชนีด้านสุขอนามัย และด้านสังคม อยู่ในระดับดีมาก ส่วนค่าดัชนีด้านเศรษฐกิจ และด้านการศึกษา อยู่ในระดับดี และด้านสิ่งแวดล้อมอยู่ในระดับต้องปรับปรุง เมื่อพิจารณาองค์ประกอบตัวชี้วัดต่างๆ พบว่า มีตัวชี้วัดที่อยู่ในเกณฑ์ต้องปรับปรุง คือ ตัวชี้วัดการฟื้นฟูทรัพยากรดิน และต้องเร่งแก้ไข 3 ตัวชี้วัด คือ สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร จำนวนเกษตรกรที่ได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรม และสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของโครงการฯ โดยมีรายละเอียดแต่ละด้าน ดังนี้

(1) **ด้านเศรษฐกิจ** ค่าดัชนีอยู่ในระดับร้อยละ 84.12 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดี ตัวชี้วัดที่มีค่าดัชนีด้านเศรษฐกิจมากที่สุด คือ การมีงานทำของแรงงานเกษตร รองลงมา คือ การมีสิทธิในที่ดินทำกิน และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร ซึ่งอยู่ในระดับดีมาก ส่วนรายได้ครัวเรือนเกษตรกร และเงินออมของครัวเรือนเกษตรกร อยู่ในระดับปานกลาง สำหรับสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร อยู่ในเกณฑ์ที่ต้องเร่งแก้ไข

(2) **ด้านสุขอนามัย** ค่าดัชนีอยู่ในระดับร้อยละ 100.00 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดีมาก ครัวเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพมาตรฐาน และมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ

(3) **ด้านการศึกษา** ค่าดัชนีอยู่ในระดับ 80.85 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดี ตัวชี้วัดที่มีค่าดัชนีสูงอยู่ในระดับดีมาก คือ สมาชิกครัวเรือนได้รับการศึกษา ส่วนตัวชี้วัดเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรม อยู่ในระดับที่ต้องเร่งแก้ไข ทั้งนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรให้ทั่วถึงและเกษตรกรสามารถเข้ารับความรู้ได้ทุกคน

(4) **ด้านสังคม** ค่าดัชนีอยู่ในระดับร้อยละ 96.15 จัดอยู่ในการพัฒนาระดับดีมาก โดยมีตัวชี้วัดที่จัดอยู่ในระดับการพัฒนาดีมาก ประกอบด้วย คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือน เกษตรกรมีความภูมิใจต่อความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตร และครัวเรือนมีความอบอุ่น ส่วนการเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร อยู่ในการพัฒนาระดับดี

(5) **ด้านสิ่งแวดล้อม** ค่าดัชนีอยู่ในระดับร้อยละ 60.69 จัดอยู่ในระดับต้องปรับปรุง โดยดัชนีด้านการฟื้นฟูทรัพยากรดิน อยู่ในระดับต้องปรับปรุง และสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของโครงการฯ อยู่ในระดับต้องเร่งแก้ไข

4.2 ข้อเสนอแนะ

1) ควรส่งเสริมอาชีพ ทั้งอาชีพหลัก อาชีพเสริม และการทำการเกษตรแบบผสมผสานให้แก่เกษตรกร เพื่อเป็นแหล่งอาหาร เพิ่มรายได้ ลดปัญหาหนี้สิน สามารถทำการเกษตรได้อย่างยั่งยืน

2) ส่งเสริมความรู้ให้ครัวเรือนเกษตรกร ทั้งด้านเทคโนโลยีและทักษะในการประกอบอาชีพ รวมทั้ง การสนับสนุนให้แรงงานทุกคนในครัวเรือนเกษตรกรมีโอกาสได้รับการฝึกอบรมมากขึ้น เพื่อให้ครัวเรือนเกษตรกร สามารถนำความรู้ใหม่ๆ ไปประยุกต์ใช้ประโยชน์และสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นกับฟาร์มของตนเองได้

3) สนับสนุนการปลูกป่า ฟื้นฟูป่า การจัดการป่าชุมชน และการป้องกันรักษาป่า เพื่อเพิ่มสัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ สร้างความสมดุลในระบบนิเวศ

4) สนับสนุนการฟื้นฟูและอนุรักษ์ทรัพยากรดินเพิ่มขึ้น การสร้างองค์ความรู้และเผยแพร่เทคโนโลยีในการฟื้นฟูดิน การปรับเปลี่ยนระบบการผลิตเป็นการใช้สารอินทรีย์ เพื่อลดการใช้สารเคมีทางการเกษตร การปรับปรุงดินให้มีความเหมาะสมต่อการผลิตทางการเกษตร

ภาคผนวก

ภาคผนวกที่ 1
เกณฑ์การคำนวณดัชนีความพึงพอใจของเกษตรกร

ตัวชี้วัด	เกณฑ์การคำนวณ
ด้านเศรษฐกิจ	
1. รายได้ครัวเรือนเกษตรกร	<p>ประเมินจากรายได้สุทธิทางการเกษตร รายได้นอกการเกษตรและ ผลิตผลจากฟาร์มนำมาบริโภค มีเป้าหมายเพื่อให้เพียงพอต่อปัจจัยสี่ ขั้นพื้นฐาน</p> <p>ต่ำกว่า 120,000 บาท ได้คะแนน 50</p> <p>120,001 - 160,000 บาท ได้คะแนน 51- 60.9</p> <p>160,001 - 200,000 บาท ได้คะแนน 61 -70.9</p> <p>200,001 - 240,000 บาท ได้คะแนน 71- 80.9</p> <p>240,001 - 280,000 บาท ได้คะแนน 81- 90.9</p> <p>280,001 – 320,000 บาท ได้คะแนน 91-100</p> <p>มากกว่า 320,000 บาท ได้คะแนน 100</p>
2. การมีสิทธิในที่ดินทำกิน	<p>ประเมินจากการได้รับเอกสารสิทธิในที่ดินทุกรูปแบบ ไม่รวมการเช่า โดยกำหนดเป้าหมายร้อยละ 80</p>
3. การมีงานทำของแรงงานเกษตรกร	<p>กำหนดเป้าหมายให้แรงงานเกษตรกรมีงานทำไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80</p>
4. รายจ่ายการบริโภคของครัวเรือนเกษตรกร	<p>ครัวเรือนเกษตรกรควรมีรายจ่ายอุปโภคบริโภคเกี่ยวกับเครื่องดื่มและ ยาสูบลดลง โดยกำหนดเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้</p> <p>ต่ำกว่า 1,000 บาท ได้คะแนน 100</p> <p>1,001 - 2,000 บาท ได้คะแนน 90 -99.9</p> <p>2,001 - 3,000 บาท ได้คะแนน 80 -89.9</p> <p>3,001 - 4,000 บาท ได้คะแนน 70 -79.9</p> <p>4,001 - 5,000 บาท ได้คะแนน 60 -69.9</p> <p>มากกว่า 5,000 บาท ได้คะแนน 50</p>
5. เงินออมของครัวเรือนเกษตรกร	<p>ประเมินจากเงินออมในครัวเรือน เกณฑ์การให้คะแนน ดังนี้</p> <p>ต่ำกว่า 40,000 บาท ได้คะแนน 60</p> <p>40,001 - 45,000 บาท ได้คะแนน 61- 65.9</p> <p>45,001 - 50,000 บาท ได้คะแนน 66- 70.9</p> <p>50,001 - 55,000 บาท ได้คะแนน 71- 75.9</p> <p>55,001 - 60,000 บาท ได้คะแนน 76- 80.9</p> <p>60,001 - 65,000 บาท ได้คะแนน 81- 85.9</p> <p>มากกว่า 65,000 บาท ได้คะแนน 100</p>

เกณฑ์การคำนวณดัชนีความพึงพอใจของเกษตรกร(ต่อ)

ตัวชี้วัด	เกณฑ์การคำนวณ
6. สัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร	ประเมินจากสัดส่วนหนี้สินต่อทรัพย์สินของครัวเรือนเกษตรกร ต่ำกว่าร้อยละ 1 ได้คะแนน 100 ร้อยละ 1.1 - 2.0 ได้คะแนน 90-99.9 ร้อยละ 2.1 - 3.0 ได้คะแนน 80-89.9 ร้อยละ 3.1 - 4.0 ได้คะแนน 70-79.9 ร้อยละ 4.1 - 5.0 ได้คะแนน 60-69.9 มากกว่าร้อยละ 5.0 ได้คะแนน 50
ด้านสุขอนามัย	
7. ครัวเรือนได้กินอาหารมีคุณภาพได้มาตรฐาน	ประเมินจากคนในครัวเรือนได้กินอาหารที่มีคุณภาพและได้มาตรฐาน (นมพร้อมดื่ม อาหารบรรจุกระป๋อง และน้ำดื่มบรรจุขวดหรือเกลลอน ที่มีคุณภาพ ปลอดภัย และได้มาตรฐาน อย.) โดยกำหนดเป้าหมายร้อยละ 95
8. ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะ	ครัวเรือนมีการจัดบ้านเรือนเป็นระเบียบถูกสุขลักษณะครบตามดัชนีการสุขาภิบาลขั้นพื้นฐาน โดยกำหนดเป้าหมายร้อยละ 95
ด้านการศึกษา	
9. สมาชิกครัวเรือนเกษตรกรได้รับการศึกษา	ประเมินจากสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรได้รับการศึกษาภาคบังคับและสูงกว่าภาคบังคับ
10. จำนวนเกษตรกรที่ได้รับรู้รับทราบและได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรม	ประเมินจากสมาชิกครัวเรือนเกษตรกรได้รับการถ่ายทอดเทคโนโลยีและฝึกอบรมต่อจำนวนแรงงานเกษตรกร
ด้านสังคม	
11. เกษตรกรมีความภูมิใจและได้รับความสำเร็จในการทำอาชีพเกษตรกร	ประเมินจากคนในครัวเรือนเกษตรกรมีความภูมิใจและพอใจในการเป็นเกษตรกรมีความสุขและประสบความสำเร็จกับการประกอบอาชีพและได้รับการยอมรับจากสังคม เป้าหมายร้อยละ 80
12. ครัวเรือนมีความอบอุ่น	ครัวเรือนมีความอบอุ่น(คนในครัวเรือนมีโอกาสอยู่พร้อมหน้าอย่างน้อย 6 ครั้งต่อปี มีการปรึกษาหารือเพื่อแก้ไขปัญหาในครอบครัว เด็กในครัวเรือนไม่เคยหนีออกจากบ้าน) คนในครัวเรือนเคารพนับถือซึ่งกันและกันโดยกำหนดเป้าหมายร้อยละ 100
13. คนสูงอายุได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือน	คนอายุมากกว่า 60 ปี ขึ้นไป ได้รับการดูแลเอาใจใส่จากคนในครัวเรือน โดยกำหนดเป้าหมายร้อยละ 100
14. การเข้าร่วมเป็นสมาชิกกลุ่ม/สถาบันเกษตรกร	ครัวเรือนมีคนเป็นสมาชิกกลุ่มที่ตั้งขึ้นในหมู่บ้าน ตำบล (กลุ่มเกษตรกร กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่ม ธกส. กองทุนยาง เป็นต้น) โดยกำหนดเป้าหมายร้อยละ 90

เกณฑ์การคำนวณดัชนีความผาสุกของเกษตรกร(ต่อ)

ตัวชี้วัด	เกณฑ์การคำนวณ
ด้านสิ่งแวดล้อม	
15. สัดส่วนพื้นที่ป่าไม้ต่อพื้นที่ทั้งหมดของประเทศ	กำหนดพื้นที่ป่าไม้ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศจึงจะรักษาสมดุลของระบบนิเวศได้ ถ้าพื้นที่ป่าไม้มีค่าเท่ากับร้อยละ 40 ของพื้นที่ประเทศ จะได้คะแนนเท่ากับ 70 ต่ำกว่าร้อยละ 20 ได้คะแนน 50 ร้อยละ 21 - 30 ได้คะแนน 51-60 ร้อยละ 31 - 40 ได้คะแนน 61-70 ร้อยละ 41 - 50 ได้คะแนน 71- 80 ร้อยละ 51 - 60 ได้คะแนน 81-90 มากกว่าร้อยละ 60 ได้คะแนน 100
16. การฟื้นฟูทรัพยากรดิน	กำหนดให้การฟื้นฟูทรัพยากรดินเพิ่มขึ้น ต่ำกว่าร้อยละ 10 ได้คะแนน 50 ร้อยละ 11 - 20 ได้คะแนน 60 -69.9 ร้อยละ 21 - 30 ได้คะแนน 70 -79.9 ร้อยละ 31 - 40 ได้คะแนน 80 -89.9 ร้อยละ 41 - 50 ได้คะแนน 90 -99.9 มากกว่าร้อยละ 50 ได้คะแนน 100

